

Демченко Н. В., старший викладач кафедри іноземних мов ННЦІМ НУОУ (м. Київ)
Фреган Н. М., старший викладач кафедри іноземних мов ННЦІМ НУОУ (м. Київ)

ДО ПИТАННЯ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ОБОРОНИ УКРАЇНИ

В статті проводиться науково-методичний аналіз формування граматичної компетенції в сучасних методах та підходах навчання іноземних мов та рекомендуються ефективні прийоми навчання та вправи для використання в навчальному процесі.

Ключові слова: граматична компетенція, форма висловлювання, зміст висловлювання, розпізнання мовної форми, свідомо-орієнтований підхід.

В статті проводиться науково-методический анализ формирования грамматической компетенции в современных методах и подходах, и рекомендуются эффективные приемы обучения и упражнения для использования в обучающем процессе.

Ключевые слова: грамматическая компетенция, форма высказывания, содержание высказывания, распознавание языковой формы, осознано-ориентированный подход.

Необхідність висловити думку та задоволення від того, що це вдалося - найкраща мотивація для вивчення іноземної мови.

Род Еліс

Входження нашої країни в міжнародне співтовариство, стрімкий розвиток інноваційних технологій, реформування європейської системи вищої професійної освіти в контексті Болонського процесу та процеси глобалізація зумовили нові вимоги до володіння іноземними мовами спеціалістами будь-якого профілю. *Володіння англійською мовою – запорука успішної кар'єри.* В 21 сторіччі це беззаперечна аксіома для військових фахівців Збройних Сил України, для яких іноземна мова є інструментом для навчання закордоном в рамках міжнародного співробітництва, участі в міжнародних миротворчих операціях, роботи у складі багатонаціональних штабів та можливостей для самостійного поглиблення спеціалізації та самонавчання.

Тож, епоха реальної міжнародної взаємодії, співпраці та кооперації значною мірою загострила питання викладання іноземної мови у ВВНЗ. Цей процес вимагає фундаменталізації змісту навчання, а саме посилення взаємозв'язку теоретичної та практичної підготовки, орієнтації на системність, оптимізацію, диференціацію та індивідуалізацію.

У Збройних Силах України рівень володіння іноземною мовою оцінюється за шкалою стандартизованих мовленнєвих рівнів (СМР), які відповідають рівням мовленнєвої компетенції за мовним стандартом НАТО СТАНАГ 6001 та викладені в "Концепції мовної підготовки особового складу ЗСУ", затвердженої наказом Міністра оборони України від 01.06.2009 року №267. Стандартизовані мовленнєві рівні (СМР) з аудіювання, говоріння, читання та письма формують стандартизований мовленнєвий профіль (СМП). Наші слухачі - це військові та цивільні працівники Міністерства оборони України, Збройних Сил України та інших військових формувань, які мають гідно

представляти нашу країну на міжнародній арені, кожен в своїй сфері. Тому, ми маємо шукати шляхи допомоги фахівцям різних професій в опануванні іноземною мовою на належному рівні. Аналіз успішності слухачів в таких видах мовленнєвої діяльності як говоріння та письмо вказує на необхідність удосконалення та підвищення якості навчання граматики.

З власного досвіду автори статті знайомі з ситуацією, коли для деяких слухачів слова, наприклад: *walk, walking, walked* (від дієслова *to walk* - *ходити пішки*) зливаються в єдиний потік в говорінні або письмі і не розрізняються ні за формою ні за значенням. Ми спостерігаємо процес, схожий на "закам'яніння", а саме гальмування розвитку граматичної компетенції. Неважко зрозуміти, що і інші граматичні форми в мові слухача так би мовити "вимикаються". Слухач говорить та пише "набором слів".

Проблемні питання опанування іншомовною граматичною компетенцією досліджувалися вітчизняними та зарубіжними науковцями (П.О. Бех, Є.Ю. Мельник, С.Ю. Ніколаєва, Е.И. Пассов, Н.К. Склярєнко, Л.М. Черноватий, S. Thornbury, P. Ur, J. Harmer, J.D. Williams), проте ставлення до вивчення граматики в різних методиках та підходах значно відрізняється. Різниця досягає надзвичайних масштабів. Від граматико-перекладного методу, який базується на розумінні мови, як системи та спирається на когнітивний підхід до навчання, де вивчення граматики посідає перше місце, до прямого методу (аудіолінвального), де навчання граматики відбувається індуктивно, тобто використання граматичних правил та рідної мови не допускається. Якщо проаналізувати існуючі методи навчання іноземної мови, то ми побачимо наступну картину (див. схему.1.), яка містить такі протиріччя:

Питання педагогіки

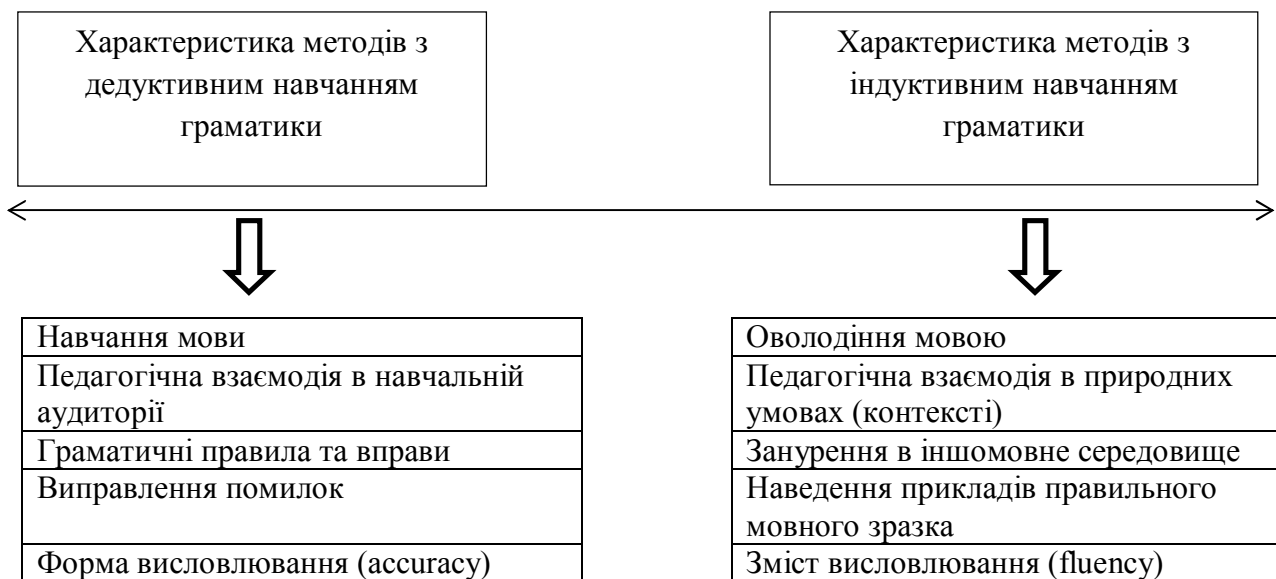

Схема 1

Виходячи з власного досвіду, зазначимо що, викладач-практик завжди воліє знайти “золоту середину” між методичними принципами, представленими у вище наведеній схемі. Тому, мета статті – провести науково-методичний аналіз формування граматичної компетенції в сучасних методах та підходах навчання іноземних мов та рекомендувати ефективні прийоми навчання та вправи для використання в навчальному процесі.

На сьогоднішній день провідним методом навчання іноземної мови є комунікативний, який передбачає організацію процесу навчання – адекватного процесу реального спілкування завдяки моделюванню основних закономірностей мовленнєвого спілкування. У процесі навчання слухачі набувають комунікативної компетенції – здатності користуватися мовою залежно від конкретної ситуації. Навчання комунікації відбувається в процесі самої комунікації. Відповідно усі вправи та завдання повинні бути комунікативно виправданими дефіцитом інформації, вибором та реакцією (information gap, choice, feedback) [4]. Автори статті повністю згодні з перевагами комунікативного методу навчання, але вважають, що процес навчання повинен розумно поєднувати системний та змістовний підходи, включаючи в себе, як роботу над формою (системною стороною мови *анг. accuracy*), так і над змістовною стороною мовлення (*анг. fluency*). Комунікативна компетенція включає в себе лінгвістичну

компетенцію – тобто знання лексичних одиниць та граматичних правил, які перетворюють лексичні одиниці в осмислений вислів. Саме при роботі над “системною стороною мови або формою” виникає питання: як краще навчати граматики?

Окрім вище зазначеного, автори пропонують проаналізувати умови для формування граматичної компетенції, звернути увагу на наступні проблеми: (1) в яких умовах з'являється необхідність вживання тих чи інших граматичних структур; (2) коли та як (в яких умовах) відбувається розпізнання (*noticing*) мовних явищ; та шляхи їх вирішення.

(1) В яких умовах з'являється необхідність вживання тих чи інших граматичних структур.

Розглянемо наступні приклади: 1) коли до автобусу заходить кондуктор, йому достатньо сказати “квитки, будь-ласка”. Йому не потрібно говорити щось на зразок “Чи не бажаєте Ви придбати квиток, який коштує...” 2) уявіть, що ви згубили квиток на потяг вдома; очевидно, ви будете використовувати складніші з точки зору граматики фрази, щоб розібратися *кто, де, коли, що*. 3) наступна ситуація - ви згубили квиток на потяг на вокзалі, отже, ви будете використовувати ще складніші граматичні структури, адже вам доведеться розмовляти з незнайомими людьми або представниками влади.

Таким чином, цю взаємозалежність можна зобразити наступним чином:

дистанція (соціальна, контекстуальна)

жести → слова → граматика

Рис. 1

Таким чином, чим більша дистанція (інформаційна, соціальна і т.д.) тим більше потрібно знань з граматики (*accuracy*), щоб подолати цю дистанцію. Більше того, рух від слів

до граматики, це не просто заміна однієї системи іншою. Це накладання граматики на слова – процес, який краще назвати “граматизація” [7]. Яким чином, цей процес можна імітувати в

аудиторії? Звичайно використовуючи вправи, які змушують слухача “граматизувати” слова та мають великий стимул для передання точного значення. Наприклад:

- конструювання або відновлення змісту тексту (в таких вправах слухачеві потрібно відновити або створити текст на основі даних слів, тобто накласти граматику на слова, інакше слова залишаться самі по собі);

- вправи та ігри, які націлюють слухачів на обмін інформацією (в таких вправах штучно створюється дистанція в інформації, якою володіють слухачі);

- персоналізація (такі вправи завжди сприяють жвавій комунікації, але до них доречно включати елементи гри, наприклад включити 2-3 неправдиві речі, які треба вгадати і т. п.);

- письмові вправи, які самі по собі вже створюють дистанцію між співрозмовниками та необхідність точної передачі значення, тому є надзвичайно важливими в навчальному процесі (не можна піддаватися на деякі міфи про те, що комунікація – це тільки усне мовлення).

(2) *Коли та як (в яких умовах) відбувається розпізнання (noticing) мовних явищ.*

Коли слухач фокусується на змісті висловлювання, йому важко концентруватися на формі і навпаки. Розробку вправ, які б мали комунікативну спрямованість та тренували мовну форму одночасно, – можна вважати головним викликом в сучасному викладанні іноземної мови. Незважаючи на велику кількість навчально-методичних комплексів, збалансовані вправи знайти не так легко. Застосування таких вправ сприяє розвитку граматичної компетенції слухачів у поєднанні з змістовною стороною мови.

Навчання граматики не можна розглядати як “лінійний” процес, коли за кожним засвоєним явищем слідує інше, яким повинен оволодіти слухач. Досвід показує, що “пройдене” (input) не означає “засвоєне” (intake) і те, що слухач володіє даним матеріалом та активно ним користується (output) [7]. Дослідники підтверджують той факт, що викладач може “вести” слухача до граматики, але не може змусити його вивчити її. Тому, що пізнання мови – це більш органічний процес, ніж механічний.

Таке поняття, як розпізнання (noticing) мовних форм є ключовим в оволодінні іноземною мовою. Вперше воно було запропоновано дослідником Річардом Шмідтом, який описав свій досвід оволодіння іспанською мовою, як іноземною. Коли його навчили “імперфекту” в іспанській мові, ввечері під час відпочинку та гри в карти з другом він почав розрізняти цю структуру в його мові, а до того вечора він не помічав її в мові. До кінця вечора він і сам зміг вжити “імперфект” в своєму мовленні. Таким чином, приходимо до висновку, що слухач повинен звертати увагу на лінгвістичну форму

“навчального матеріалу (input)”, якого його навчають. А також, він повинен усвідомлювати різницю між його теперішнім станом знань та стандартом мови, яку вивчає.

Але майже завжди цю роботу виконує викладач під час заняття при зворотному зв'язку та контролі. Крім того, деякі слухачі, після виправлення помилок не мають бажання продовжувати свою думку (висловлювання). Тому приходимо до висновку, що необхідно застосовувати так звані “вправи на усвідомлення мовної форми висловлення”, які мають рецептивний характер та націлюють слухачів на розпізнання мовних явищ, розвивають здібності спостерігати за мовними зразками та робити висновки про те, як вони функціонують. По-перше, такі вправи, зазвичай, містять зразки автентичної мови. Значно більше уваги при виконанні вправи приділяється взаємозв'язку мовної форми, змісту та мовленнєвої функції, контекстуальній обумовленості мовних одиниць. По-друге, підвищується роль слухача, який сам виводить правило в результаті спостереження за зразками мовлення, тобто надається перевага індуктивному принципу побудови вправи. Робимо акцент не на конструювання, трансформацію по правилу, підстановку та імітацію у відриві від логічних дій, що притаманно традиційним мовленнєвим вправам, а на ідентифікацію, вибір, сортування, порівняння (наприклад з рідною мовою), співвіднесення, передбачення – дії, співвіднесені із загально-функціональними механізмами мовленнєвої діяльності [6].

Разом з тим, слід пам'ятати, що зарубіжна і вітчизняна методика навчання іноземних мов на сьогоднішньому етапі розвитку оперує двома базовими підходами: дедуктивним та індуктивним. Дедуктивний підхід (від загального до часткового) передбачає пояснення правила та його тренування на практиці, тобто від форми до реалізації. В свою чергу індуктивний метод (від часткового до загального) передбачає шлях від вживання граматичного явища до розуміння його форми. Як зазначено вище, сучасна методика надає перевагу індуктивному характеру презентації мовного матеріалу, коли слухачі знайомляться з явищем та вживають його в мові, що сприяє комунікації, але в цьому процесі інколи немає чіткого усвідомлення механізму формоутворення, що в свою чергу заважає самоконтролю та призводить до помилок. Традиційний дедуктивний спосіб сприяє усвідомленню структури та форми мовного явища, але не завжди приводить до формування комунікативних умінь. Таким чином, викладачеві потрібно вирішувати самому, який спосіб буде найбільш ефективним в конкретних умовах, в залежності від етапу навчання, рівня слухачів та мети заняття.

Усвідомлення та розпізнання мовної форми та індуктивний принцип побудови вправ притаманний свідомо-орієнтованому підходу вивчення іноземної мови, який ми вважаємо доцільно використовувати у навчальному процесі.

Таким чином виглядає різниця між традиційним проведенням заняття та проведенням заняття із застосуванням свідомо-орієнтованого підходу.

Традиційний підхід:

Презентація мовного зразка → тренування та застосування

Свідомо-орієнтований підхід:

Презентація мовного зразка → усвідомлення (розпізнання в мові) → засвоєння → застосування

Технологія навчання граматики із застосуванням свідомо-орієнтованого підходу, індуктивного прийому та відповідних вправ, які змушують слухача "граматизувати" слова задля необхідності передати значення сприятимуть розвитку навичок у слухачів рефлексії, самооцінки та самомоніторингу їхнього навчання і в такий спосіб формуванню їх як активних і творчих суб'єктів навчально-виховного процесу. Застосування на практиці вище зазначених пропозицій не лише сприятиме підтриманню високої навчальної мотивації слухачів, їхньої активності та самостійності, а й розширюватиме можливості навчання і самонавчання, та найголовніше - формуватиме вміння вчити іноземну мову.

Література

1. Наказ Міністра оборони України від 01.06.2009 року №267 «Про затвердження Концепції мовної підготовки особового складу Збройних Сил України та плану реалізації Концепції мовної підготовки особового складу Збройних Сил України».
2. Азимов Э.Г., Щукин А.Н. Словарь методических терминов (теория и практика преподавания языков). – СПб: «Златоуст», 1999. – 472 с.
3. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання /С.Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273с.
4. Методика викладання іноземних мов у навчальних закладах: Підручник. Вид. 2-е./ Ком. Авторів під керівн. С.Ю. Ніколаєвої. - К.: Ленвіт, 2002. – 328с.
5. Семенов Ю.М. Навчальний посібник з англійської мови „Бойові дії”. - К.: НАОУ, 2002.- 68с.
6. Колесникова И.Л. Англо-русский терминологический справочник по методике преподавания иностранных языков. Санкт-Петербург: “Блиц”, 2001.- 223
7. S. Thornbury. Uncovering grammar. Macmillan Heinemann ELT 2001. – 122 p.
8. J. C. Richards. Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge university press 2002. – 234 p.
9. W. Littlewood. Communicative Language Teaching. Cambridge university press 2002. – 110 p.
10. J. Willis. A framework for task-based learning. Longman 1996. – 160 p.

Demchenko N. senior teacher, department of foreign languages

Fregan N. senior teacher, department of foreign languages

SOME QUESTIONS OF IMPROVING THE QUALITY OF FOREIGN LANGUAGE TRAINING AT THE NATIONAL DEFENCE UNIVERSITY OF UKRAINE

The article analyzes grammar teaching in modern approaches and methods and recommends the best techniques and activities for using in the foreign language training at the National Defence University of Ukraine. The Ukrainian officers should meet the STANAG standards 6001 in their ability to use the foreign language according to the official documents of the MOD of Ukraine. From own experience the authors of the article argue that one of the weakest point of our student-officers is grammar. We are teaching English using the communicative method, which is the most popular in the world now and its main goal is teaching speaking creating real life situations. But some students begin to use only words to express their thoughts without grammar. Therefore it's a great challenge to teach them to use the right words plus the proper grammar as well. We need to use activities that encourage learners to develop their grammaring skills – that is, to increase the complexity, not just the automaticity of their developing language system. In other words, activities for “grammar” should reduce the learner’s dependence on the immediate context and on words along and provide incentive to enlist grammar in order to make meaning crystal clear. We propose to use grammaring up language production tasks, such as – information gap (to increase distance by reducing shared knowledge and reliance on context), - personalization (to increase intrinsic interest and give an incentive to communicate), - game element (to provide further incentive to fine-tune), - writing (to provide a sense of distance). When learners are focused on meaning, they find it difficult to focus on form. Sometimes students don't notice the correction that the teacher offers. The notion of “noticing” is a key one in the study of second learning acquisition. Activities designed to make students aware of features of the language - to notice them – are called consciousness-raising activities.

Key words: grammar, accuracy, fluency, noticing, consciousness-raising approach.